

Τώρα Μαϊά, τώρα δροσιά,
τώρα άνοιξη κι απδόνια,
βγήκαν οι βλάχοι στα βουνά,
βγήκαν τα παλληκάρια,
να βγή κι ο Δήμος στα βουνά,
σ'τ'η κλεφτουργίας τη στράτα,
βάνει ασπμένια πέταλα,
καρφιά μαλαματένια...

Ο ερχομός τής άνοιξης, αναστάτωνα τα τσελιγκάτα στα βουνά, με τα κρύα και τα δρολάπια να έχουν τελειώσει, η Πασχαλιά να έρχεται με τ' Άν Γιωργίου του καβαλάρη την γιορτή, προστάτη και οδηγητή των κοπαδιών. Αρχίζει το ρόγιασμα, οι συμφωνίες των τσοπάνων, χωρίζουν τα στέρφα από τα γαλάρια, κρεμνιούνται τα κυπριά, τα κουδούνια, τα χοντροκούδουνα από τα γκεσέμια, τα βλαχοκόνακα ετοιμάζονται για την μακριά στράτα, την αρχαία Βλαχόστρατα, που θα τους φέρει, στα βοσκοτόπια και τα λιβάδια του Νότου. Καταγόμενος απ' ευθείας κι εγώ από ποιμενική γενιά, από πατέρα και αγροτική από μπτέρα, θέλλομαι με την καταβύθιση, στις πατροπαράδοτες παραδόσεις και αναφορές, για τις ετήσιες μετακινήσεις Β Ν, πού αιμοδοτούν και τούς αποδεκατισμένους, από τις λοιμικές ποικίλες νόσους, πληθυσμούς, πού ζούσαν στις εύφορες πεδιάδες, όσους βέβαια επιβίωναν, από τις επιδρομές, τις σφαγές και τις εκτοπίσεις, τού τούρκου δυνάστη (Βλ. ΣΗΜ). Μαζί με τα κοπάδια γιδοπρόβατα, τα κουδούνια που βροντολογούσαν, τα φορτωμένα γαιδαρομούλαρα, τις βλαχοπούλες που έγενθαν πεζοπορώντας, ας ροβολήσουμε και μείς, από την Βλαχόστρατα, στην περίκλειστη κοιλάδα του Έξαρχου*, πού μοιάζει με νησί, να συναντήσουμε την Άνοιξη, να στρώνει το πολύχρωμο χαλί της, στην πεδιάδα, όπου προκόβουν και θεριεύουν τα σιτηρά, για τα οποία ο Έξαρχος εξυμνείται, αλλά και να γνωρίσουμε καλύτερα τους ανθρώπους, πού κατοικούν και μοχθούν, διατηρώντας ένα σύνολο από αρχαϊκά έθιμα και ήθη, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως την ομαδική κοινή εστίαση, στα ετήσια πανηγύρια, στα εξωκλήσια, μετά το Πάσχα μέχρι την Κυριακή του Θωμά, όταν κατά σειράν λειτουργούν, στην Παναγία στο Μπογδάν, στον Άγιο Αθανάσιο και στον Άγιο Νικόλαο τον Νέο, με το ίδιο τυπικό. Δηλαδή την προσφορά από κάθε οικογένεια, των ιερειών - σφακτών, πού ετοιμάζονται, ψήνονται, διανέμονται από τους ίδιους, στους προσκυνητές ξένους και ντόπιους, μαζί με τα Πασχαλιάτικα σπιτικά εδέσματα, πίτες, αυγά τυριά, κ.λ.π Διατηρείται έτσι η συνέχεια, στις παραδόσεις και κατά το πλήθος και κατά το κάλλος, μέσα από την εξελικτική διαδικασία, στα προτάγματα των πλησιέστερων προγόνων μας, μέσα από τις διαπροσωπικές σχέσεις και προσεγγίσεις, επαφές, κατά την διάρκεια των πανηγυριών και τις κοινές δράσεις. Όπως δήλωσε γέροντας Έξαρχαίος επιγραμματικά... όποιος τα

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΞΑΡΧΟΥ Β'

Γράφει ο Παναγιώτης Γεωρ. Δημάκης, Ιστορικός Σύμβουλος Δήμου Λοκρών - E-mail: pgdimakis@gmail.com

Ε. Έφιππος ο Άγιος Νικόλαος! ο Νέος αθλήσας εν Βουναίνης της Θεσσαλίας. Αφιερωματική επιγραφή, στο κάτω μέρος... δέησις του δούλου του Θεού διμιτ... Από το εικονογραφικό πρόγραμμα, του Ναού, άγνωστου ζωγράφου εφ'ύγρας, αριστερά τω εισερχομένω, έξοχα πλασμένη απεικόνιση του στρατιωτικού, λοχιοφόρου Αγίου, σε κίνηση, με το ιμάτιο να ανεμίζει, πορφυρό σκαρδακι και τον λεπτοφυή λευκό ίππο σε τριποδισμό. Η υγρασία έχει αλλοιώσει, αλλά δεν κατέστρεψε το εξαίρετο, ανάλαφρο και κομψό αυτό έργο, που ενθυμίζει Παλαιολόγεια πρότυπα και αποτελεί, πολιτιστικό καταπίστευμα για την Λοκρίδα.

βρήκαμι, έτο'θα τ' αφήκουμι...

Γύρω από το χωριό του ΕΞΑΡΧΟΥ, είναι κτισμένα πολλά εξωκλήσια, όπως υπήρχαν και πολλές ποιμενικές εγκαταστάσεις, βλαχοκόνακα, πού διαλύθηκαν με την εφαρμογή του νόμου περί λποτείας, παρέμειναν όμως τα εκκλησιάκια αυτά, ευλαβικά αφιερώματα των κατοίκων. Σημαντικότερο όμως μνημείο, που ξεχωρίζει, είναι ο ναός του Αγίου Νικολάου τού Νέου, αθλήσαντος εν Βουναίνης, του οποίου σύντομη παρουσίαση με σχολιασμό, παρατίθεται στη συνέχεια.

ΣΗΜ. Πολλές φορές όμως εγκαταστάσεις και εποικισμούς έκαναν φερέοικες εθνοτικές ομάδες όχι μόνον, από μετακινήσεις, αλλά και από παραχωρήσεις που γίνονταν και από άλλες αιτίες, όπως αναφέρεται σε διαμαρτυρία των κατοίκων του Δαδίου, προς τον Αλή- πασά το 1819, ό- τιο κοτζαμπάσης του Δαδίου Πρωτοπαπάς προκειμένου να εισπράξει τον φόρο των κοπαδιών (τζελεπικο) ... μάζωξε ξένους βλάχους από άλλα βιλαέτια, στους οποίους πούλησε τον τόπο μας...Η εγκατάσταση αυτή και παραμονή στα βοσκοτόπια, ήταν ολέθρια για τους ντόπιους, που στερήθηκαν την δυνατότητα, να βοσκοσουν τα δικά τους πρόβατα στα λιβάδια τού χωριού. (Σπ. Αοδραχας Ελλ. Οικονομία Ιν'και Ιθ' αι. Περιοδικό Φθιωτικά Χρονικά- Γ. Σταυρόπουλος Μετακινήσεις πληθυσμών στη Φθιώτιδα).

* Το όνομα Έξαρχος αναφέρεται σε εκκλησιαστικό αξίωμα. Στην επαρχία Γρεβενών υπάρχει ο οικι-

Ζ. Στην κόγχη της Προθέσεως, υπάρχουν δίπτυχα με χρονολόγηση 1755 και κατάλογο ονομάτων. ...+ νικηφρου αρχηρεος γεωργιου νερέος διμιτρίου παναγιου(η)...(ωαννη) μαρίας..χρηχρισανθου...διμ... κε γιου... Οι δύο άλλες καταγραφές στο πλάι, είναι νεώτερες, με διαφορετική γραφή, πού φαίνονται εξελισσόμενες προσδευτικά, σε ατελέστερες. Η Πρόθεσις ευρίσκεται στο αριστερό του Ιερού Βήματος, όπου σμίγεται ο οίνος και το ύδωρ, το Αίμα του Χριστού, στο Άγιο Ποτήριο, και προετοιμάζονται τα Τίμια Δώρα, πρίν καθαγιαστούν στην Αγία Τράπεζα, συμβολίζει δε το Σηληλιον της Γεννήσεως του Κυρίου, από τα Ιερά σημεία του Ναού, όπου μετέχει πάντων των Αγίων ο χορός και η εγγραφή ονομάτων κεκοιμημένων παλαιότερα ήταν επιθυμητή και θεάρεστη.

μοι να πολιτεύονται...

Θα πίστευε κανείς ότι πλήθος τοπωνυμίων, ποικίλων εθνοτικών προελεύσεων, θα συνόδευε την μορφολογία και το εδαφικό ανάγλυφο, παρά ταύτα όμως η μοναδική εργασία Περί Τοπωνυμίων Έξαρχου, τής καθηγήτριας κ. Βασιλικής Παλαιολόγου-Σίμου, περιλαμβάνει μικρό ποσοστό καταγεγραμμένων και εκφερόμενων σήμερα, όπως κ'έδρα -στροφή επων. Κοντελες, σπελ'ζα-στροφή, κριπαπιθα, σες-ισιωμα, κιαφα-αυχένας, Χουμπαβο-αγριομολοχα, μπαρι τουρκ (λεξ Βυζαντίου) Χλιμποτσαρι-ψωμί, βασιλιάς, εδώ ίσως υπονοείται ποιότητα εδάφους, για σιτηρά, τα οποία είναι εξαίρετα στην περιοχή, κ.α.

1. Ο Οσιομάρτυς Άγιος Νικόλαος ο νέος, αθλήσας εν Βουναίνης, καταγόμενος εξ Ανατολής, διεκρίθη ως στρατιωτικός δια τα προσόντα του και έλαβε το αξίωμα του Δούκα, Διοικητού στην Θεσσαλία. Εγένετο μοναχός εν Βουναίνης,...ζων θεαρέστως εν νηστεία και προσευχή, με αγρυνία και πάσαν άλλην σκληραγωγίαν και άσκησιν...(Νικοδήμου Συναξ.β'). Ετελειώθη ξίφει, δι' αποκεφαλισμού, από αλάστορες, αλλόθρησκους βαρβάρους επιδρομείς. Η μνήμη του τιμάται την 9ην Μάιου. Το όνομα Νικόλαος, φέρει πλήθος Αγίων, Οσίων, Οσιομαρτύρων και νεομαρτύρων του Χριστιανισμού. Η λατρεία του Αγίου Νικολάου του εν Βουναίνης στον Έξαρχο, φαίνεται να συνδέεται αμέσως, με τις μετακινήσεις των φερέοικων ποιμενικών ομάδων και ευρίσκειται επάνω στον οδικό αυτόν άξονα Β. Ν.

2. Ο Άγιος Νικόλαος ο Νέος Έξαρχου, φαίνεται να είναι κτίσμα των μέσων του 12ου αι. με το πλινθοπερίκλειστο σύστημα, κατά το αρχιτεκτονικό υπόδειγμα της μονής του Οσίου Λουκά τουπικλήν Στειριωτου, διακρίνεται δε, ως ένα από τα σπάνια θρησκευτικά μνημεία της Κεντρικής Ελλάδος. Είναι κτισμένος πάνω σε χαμηλή κρηπίδα, με σαφή την αρχική αρχιτεκτονική μορφή, πού δεν έχουν σημαντικά αλλοιώσει, οι ακαλαίσθητες μεταγενέστερες προσθήκες. Μεγάλη εξέδρα Ν. Α. χρησημεύει ως υπαίθρια ψωταριά, στην ετήσια εορτή του Αγίου, όπου συγκεντρώνεται πλήθος πιστών και προσκυνητών από όλη την περιοχή και φιλοξενοούνται Αβραμιαία κατά το αρχαίον έθος.

Δ. Πύρινοι δόμοι και κατεργασμένοι ογκόλιθοι αρχαίων κτισμάτων χρησιμοποιήθηκαν στην οικοδόμηση του Ναού. Ενδιαφέρον έχει, ότι η διάσωση των αρχαίων οικοδομικών καταλοίπων, με την χρήση τους (ενοικισμός) στην τοικοποιία των εκκλησιών, έγινε από τον Πορθητή Μωάμεθ, με την οδηγία ιερών κανόνων, πού αναφέρει ο Μ. D'Osson (Tableau general De l'empire Ottoman)... οι μη μουσουλμάνοι υπήκοοι μπορούν ελεύθερα να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, αρκεί να μην κτίζουν καινούργιους ναούς... ούτε συναγωγές, αλλά να επιδιορθώνουν τούς παλαιούς και να τούς ξανακτίζουν, πάνω στο ίδιο οικοπέδο, με το ίδιο χώμα, τις ίδιες πέτρες, τα ίδια υλικά... αυτό ίσχυσε μέχρι τη συνθήκη του 1774 (Κιουνάρ Καιναρτζι), ότε έληξε και η ισχύς του νόμου.

Α. Είσοδος του Ναού, του Αγίου Νικολάου του εν Βουναίνης², με ευρηματική την προβολή του σταυρού, άνωθεν της τοξωτής εισόδου.

Β. Τμήμα μαρμάρινου μονολιθικού κίονα, ιωνικού ρυθμού με την βάση του, στο προαύλιο, του Ναού, κατάλοιπο από τα γύρωθεν αρχαία οικοδομήματα.

Γ. Η τρίπλευρη κόγχη του ιερού, με μεγάλο δίλοβο παράθυρο και εξαίρετο κεραμοπλαστικό διάκοσμο.

